

Το κάστρο του Φαναρίου που διοικητικά ανήκει στο νομό Καρδίτσας, βρίσκεται 16 χλμ. νότια των Τρικάλων, σε ένα λόφο ορατό από μακριά. Είναι ένα εξαιρετικό βυζαντινό μνημείο της περιοχής που δεσπόζει στις παρυφές των Αγράφων αγναντεύοντας τον Θεσσαλικό κάμπο

Πρόκειται για ένα γνήσιο Μεσαιωνικό κάστρο, και μάλιστα από τα καλύτερα διατηρημένα, σε ένα μάλλον απροσδόκητο μέρος.

Είναι το μοναδικό καλοδιατηρημένο φρούριο σε όλη τη δυτική Θεσσαλία και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '50 υπήρχαν ακέραιες και οι επάλξεις του. Δυστυχώς η παραμέληση του από την πολιτεία και τους τοπικούς φορείς είχε ως αποτέλεσμα την λαφυραγώγηση του, καθώς τα υλικά από τα οποία είναι χτισμένο (κυρίως πέτρα πελεκητή και τούβλα) πρόσφεραν την πρώτη ύλη για την κατασκευή σπιτιών από τους ντόπιους, και όχι μόνο. Μέχρι και η Εθνική Τράπεζα της Καρδίτσας είναι χτισμένη με πέτρες που μεταφέρθηκαν από εδώ! Έστω και καθυστερημένα όμως ανέλαβε η πολιτεία την διάσωση του και άρχισε η ανοικοδόμηση του από την 7η εφορία βυζαντινών αρχαιοτήτων.

Οι πρώτες εργασίες ανασκαφής έγιναν το 1984 και διήρκεσαν δύο περίπου χρόνια, οπότε και σταμάτησε κάθε περαιτέρω προσπάθεια. Μετά την πάροδο μιας

δεκαετίας εντάχθηκε σε χρηματοδοτικό πρόγραμμα αναστήλωσης κι εντάχθηκε σε αυτό το 1995, οπότε πλέον άρχισε ουσιαστικά η αποκατάσταση του μοναδικού αυτού ιστορικού μνημείου.

Ιστορία

Η πρώτη αφορά στο Φανάρι γίνεται σε αυτοκρατορικό χρυσόβουλο του 1289. Η βυζαντινή πόλη Φανάρι, απαντάται συχνά στις πηγές σε όλη τη διάρκεια του 14ου αι. Κτισμένη σε φύσει οχυρή θέση, αποκτά ιδιαίτερη στρατηγική σημασία στην υστεροβυζαντινή περίοδο, αφού βρίσκεται στην έξοδο μιας από τις διόδους επικοινωνίας της Ηπείρου- Θεσσαλίας και έλεγχε ιδιαίτερα την οδό Τρικάλων- Άρτας. Για τους ίδιους λόγους οι Τούρκοι χρησιμοποίησαν το κάστρο ορμητήριο σε όλη τη διάρκεια της κυριαρχίας τους. Από τον 15ο αι. ήταν έδρα επισκοπής.

Το Κάστρο του Φαναρίου είναι κτισμένο στην ίδια περίπου θέση όπου στα αρχαία χρόνια υπήρχε η ακρόπολη της προ-ομηρικής οχυρής πόλεως-κράτους, της «κλωμακόεσσας» Ιθώμης που ήταν θεμελιωμένη στα πλαϊνά ενός ακρόβουνου, στα ανατολικά του Μουζακίου και σε απόσταση 10 χιλιομέτρων περίπου νοτιοδυτικά των Γόμφων. Σύμφωνα με την παράδοση, οι Ιθωμίτες πήραν μέρος στην εκστρατεία της Τροίας, υπό τις διαταγές των γιων του Ασκληπιού Μαχάονος και Ποδαλειρίου. Ο Στράβων θέλοντας να την ξεχωρίσει την απ' την συνώνυμή της μεσσηνιακή Ιθώμη, λέει ότι επιβάλλεται να προφέρεται «Θώμη».

Τον 13^ο μ.Χ. αιώνα η Δυτική Θεσσαλία βγαίνει από την αφάνεια και έρχεται στο προσκήνιο, λόγω της γειτνίασής της με το Δεσποτάτο της Ηπείρου. Τα έτη 1303-1308 μ.Χ. η Άννα της Ηπείρου θέλοντας να προστατεύσει τα ανατολικά όρια του δεσποτάτου της Ηπείρου, εισέβαλε στη Θεσσαλία και κατέλαβε το φρούριο του Φαναρίου. Όμως οι Φράγκοι του Δουκάτου της Αθήνας (στη δικαιοδοσία των οποίων ανήκε η Θεσσαλία) συγκέντρωσαν 800 σιδερόφραχτους ιππότες και 3000 πεζικάριους και εισέβαλαν στη Θεσσαλία.. Τότε η Άννα συνθηκολόγησε και επέστρεψε το φρούριο στους Φράγκους, καταβάλλοντας μάλιστα και χρηματική αποζημίωση.

Στη συνέχεια, ο πιο σημαντικός ηγεμόνας στο Φανάρι υπήρξε ο Στέφανος Γαβριλόπουλος, ο οποίος ήταν φεουδάρχης μιας τεράστιας περιοχής από το Φανάρι μέχρι την Ελασσόνα, συμπεριλαμβανομένων των Τρικάλων. Ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Ανδρόνικος Γ', του είχε απονείμει τον τίτλο του Σεβαστοκράτορα και διοικούσε σε ένα καθεστώς de facto αυτονομίας. Την εποχή εκείνη η κεντρική Ελλάδα ήταν μοιρασμένη ανάμεσα στους Γαβριλόπουλους, τους Καταλανούς στη Στερεά Ελλάδα και τους Δεσπότες της Ηπείρου.

Μετά το θάνατο του Στέφανου Γαβριλοπούλου, το 1333, ο τότε αυθέντης της Θεσσαλονίκης Μονομάχος ή Μονομαχάτος βρήκε την ευκαιρία και κατέβηκε με στρατό και στόλο στη Θεσσαλία και κατέλαβε τον Γόλον (Βόλο), το Καστρί, το Λυκοστόμιο των Τεμπών, τους Σταγούς (Καλαμπάκα), τα Τρίκαλα, το Φανάρι και

την Ελασσόνα. Σκοπός του να θέσει τα αλληλομάχομενα κρατίδια των τοπαρχών υπό την κεντρική Βυζαντινή εξουσία.

Ταυτόχρονα όμως είχε κινηθεί και ο Δεσπότης της Ηπείρου Ιωάννης Β΄ Κομνηνός ο οποίος με ξαφνική επιδρομή κατέλαβε τα κάστρα του Φαναρίου, των Τρικάλων, του Δαμασιού, της Ελασσόνας και άλλα οχυρά της Θεσσαλίας όπου εγκατέστησε φρουρές. Ο Αυτοκράτωρ Ανδρόνικος Γ΄, πληροφορηθείς τα της προελάσεως του Ιωάννη, και για να ολοκληρώσει το έργο του Μονομαχάτου, έσπευσε ο ίδιος και ανακατέλαβε με σχετική ευκολία την περιοχή. Μετά από αυτήν την επιχείρηση, επανοχύρωσε τα φρούρια της Θεσσαλίας, τα οποία «επανέζευξεν εις το Βυζάντιον».

Μετά το θάνατο του Ανδρόνικου, ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος στο Βυζάντιο (1341-1347) μεταξύ των υποστηρικτών του γιου του Ανδρόνικου, Ιωάννη Ε΄, και του Ιωάννη Καντακουζηνού. Οι Θεσσαλοί, έστειλαν πρεσβεία και κάλεσαν τον Καντακουζηνό να καταλάβει την περιοχή τους. Ο Καντακουζηνός έστειλε τον ανιψιό του Ιωάννη Άγγελο ο οποίος έφερε σε πέρας με επιτυχία αυτήν την αποστολή. Έτσι ενώθηκε και ηρέμησε πρόσκαιρα η Θεσσαλία και απαλλάχτηκε και από τους Καταλανούς που την ταλαιπωρούσαν μετά το 1311, όταν είχαν επικρατήσει στο Δουκάτο των Αθηνών και τη Στερεά Ελλάδα.

Το Κάστρο του Φαναρίου κατακτήθηκε από τον Μεγάλο Κράλη των Σέρβων Στέφανο Δουσάν (1331-1355) ο οποίος επωφελούμενος από το βυζαντινό εμφύλιο δημιούργησε, με αστραπιαίες εκστρατείες ένα ισχυρά κράτος, που εκτεινόταν από το Δούναβη μέχρι τον Κορινθιακό, από την Αδριατική και το Δυρράχιο μέχρι το Αιγαίο και τις Σέρρες.

Το Φανάρι κατακτήθηκε από τους Τούρκους για πρώτη φορά μάλλον το 1396-1397, κατά τη διάρκεια της επιτυχούς εκστρατείας του σουλτάνου Βαγιαζήτ Α΄ στη Θεσσαλία. Μετά την ήττα των Τούρκων στη μάχη της Άγκυρας (από τους Μογγόλους) οι Βυζαντινοί ανέκτησαν την περιοχή, στην οποία όμως ήδη είχαν εγκατασταθεί Τούρκοι.

Η τελική φάση της οθωμανικής εισβολής στη Θεσσαλία συντελείται επί Μουράτ Β΄, ο οποίος ολοκλήρωσε την κατάκτηση της Θεσσαλίας σχεδόν αναίμακτα, με στρατηγό τον Τουραχάν μπέη, το 1423.

Το 1444 ο Δεσπότης του Μυστρά, Κωνσταντίνος Παλαιολόγος (ο μετέπειτα τελευταίος Βυζαντινός αυτοκράτορας) ανακατέλαβε προσωρινά τη Θεσσαλία και το Φανάρι αλλά νικήθηκε το 1446 από τον Τουραχάν μπέη και η Τουρκοκρατία συνεχίστηκε.

Το Φανάρι έμεινε κάτω από τον τούρκικο ζυγό για 460 χρόνια, απελευθερώθηκε στις 18 Αυγούστου 1881, όταν ο υποστράτηγος Σπυρίδων Καραϊσκάκης (γιος του θρυλικού Γεωργίου Καραϊσκάκη), μετέπειτα βουλευτής Καρδίτσας, με σώμα 7.000 ανδρών κατέλαβε το φρούριο και ύψωσε την ελληνική σημαία εγκαθιστώντας το 4ο Τάγμα Ευζώνων.

Στον άτυχο πόλεμο του 1897, οι Τούρκοι επέστρεψαν, αλλά για πολύ λίγο.
Δομικά, Αρχιτεκτονικά, Οχυρωματικά Στοιχεία

Το κάστρο είναι χτισμένο πάνω στο λόφο του Φαναρίου και τα παλιότερα χρόνια έλεγχε το πέρασμα από την Ήπειρο στη Θεσσαλία.

Πρόκειται για μικρό οχυρό, εκτάσεως 2.6 στρεμμάτων, που ενισχύεται από έξι προεξέχοντες πύργους, με ιδιαίτερα ενισχυμένο τον νότιο. Το κάστρο διέθετε δύο εισόδους, μία στη νότια που είναι η κύρια και μία βοηθητική στη βόρεια πλευρά.

Η διάμετρος του οχυρού είναι 100 μ. περίπου. Η περίμετρος του είναι 230 μέτρα. Το ύψος των τειχών του φτάνει τα δέκα μέτρα και το πλάτος τους τα δύο. Στο εσωτερικό του υπάρχουν ερείπια δύο δεξαμενών, καμαροσκέπαστης πυριτιδαποθήκης, ενός τζαμιού που πατάει επάνω σε παλιότερο κτίριο με λουτρό, καθώς και δίχωρου κτιρίου μπροστά στην είσοδο για τις ανάγκες της φρουράς.

Πηγές: [Ελληνικά Κάστρα - Greek castles](#)- [vizantinaistorika.blogspot.gr](#)